

OTA-ONA QARAMOG'IDAN MAHRUM BO'LGAN BOLALAR VA ULARNI MANFAATLARINI HIMOYA QILISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7752058>

ELSEVIER

A'zamova Zarnigor Farhodjon qizi

Farg'ona davlat universiteti Tarix fakulteti
ijtimoiy ish kafedrasi o'qituvchisi

F.Turaboyeva

Talaba

Abstract: Bugungi kunda aholining maxsus qaramog'iga muhtoj toifalari orasida - yetim bolalar hamda ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar alohida o'rin tutadi. Jamiyatning asosiy vazifasi - bu bolalarni to'laqonli ravishda sog'lom fikrlaydigan, jamoaviy hayotga moslasha oladigan fuqarolar sifatida voyaga yetkazish va ularga keyinchalik ijtimoiy holatlarga ko'nikishlarida kasbiy hamda turli xil hayotiy ko'nikmalarni singdirishdir.

Keywords: ota-ona qaramog'isiz qolgan bola, fuqarolar, yetim, oilalar, patronat, jamiyat, mehribonlik uylari, imtiyozlar.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 19-03-2023

Accepted: 20-03-2023

Published: 22-03-2023

Jamiyatda oilaning roli o'zining kuchi bo'yicha boshqa hech bir ijtimoiy institutlar bilan tenglashtirib bo'lmaydi. Aynan oilada insonning shaxsi shakllanadi. Jamiyatda qiyinchiliksiz moslashib ketishi uchun, u ijtimoiy vazifalarni egallaydi. Oila birinchi tarbiyaviy institut sifatida ishtirok etadi. Shunday qilib ota-onalar qaramog'isiz qolgan bolalar ham oila davrasidagi tarbiya va ta'lim olishlari lozim. Ular uchun jamiyatimizda shart sharoitlar yetarlicha yaratilib bormoqda. O'zbekiston prezidentining yetim bolalar va ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni ijtimoiy himoya qilishni kuchaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi qarori va tegishli reja hukumatning bolaning mehribon va g'amxo'r oila sharoitida o'sish huquqini ta'minlashga sodiqligini yaqqol namoyish etadi. O'zbekistonda bolalarni ijtimoiy himoya qilish tizimini uzoq muddatli isloh qilish bo'yicha takliflarni korib chiqdilar. Bunda ijtimoiy xizmat sohasidagi professional xodimlar asosiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi.

Dunyo tajribasiga ko'ra - yetim bolalar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar, asosan, tezkor ravishda har bir bolaga oila topilguniga qadar vaqtinchalik patronat uylari, shelter yoki maktab-internatlariga: bolalar mehribonlik uylari, bolalar (go'dak) uylari, umumiy maktab-internatlar, nogiron bolalar uchun maktab-internatlarga joylashtirilib, jamiyatdan uzilmagan holda bilim va tarbiyaga yo'naltiriladilar.

Aholining maxsus jamoat va davlat qaramog'iga muhtoj toifalari orasida yetim bolalar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar alohida o'rin tutadi. Bugungi kunda jamiyatning asosiy vazifasi - ularni to'laqonli, sog'lom fuqarolar etib voyaga yetkazish, ularga keyinchalik ijtimoiy moslashishni osonlashtiradigan kasbiy va turli xil hayotiy ko'nikmalarni singdirishdir.

Oila ajralishi va noto'g'ri muqobil parvarish, ayniqsa muassasalarda etkazilgan tezkor va uzoq muddatli zarar yaxshi hujjatlashtirilgan. Institutlar ko'pincha zararli yashash sharoitlari bilan ajralib turadi. Bolalar majburiy birgalikda yashashga va ularning shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirilmagan qat'iy tartiblarga duch kelishlari mumkin. Ular ko'pincha o'z manfaatlariga mos keladigan tanlov qilish qobiliyatidan mahrum bo'lishadi.

Bundan tashqari, muqobil parvarishdagi bolalar muntazam ravishda o'z oilalari va mahalliy jamoalardan ajratiladi. Ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lib, ular jismoniy, psixologik, hissiy va ijtimoiy zararlarga dosh bera oladilar, bu esa umr bo'yi davom etadigan oqibatlariga olib keladi. Bu bolalar, shuningdek, zo'ravonlik, zo'ravonlik, beparvolik va ekspluatatsiyani boshdan kechirish ehtimoli ko'proq.

Bolalar uchun ushbu inqirozning oldini olish va ularga javob berish uchun darhol va uzoq muddatli istiqbolda hukumatlar oilalarga zarur bo'lgan hissiy, amaliy va moliyaviy yordamni taqdim etishi juda muhimdir. Shu bilan birga, biz ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarga katta oila a'zolari tomonidan qaralishi va yaroqsiz muqobil parvarishlarga berilmasligini ta'minlash tizimini qo'llab-quvvatlash ustida ishlashimiz kerak. Bunga quyidagilar kiradi:

- Oilalarning ijtimoiy himoya, maslahat va tibbiy xizmatdan doimiy foydalanishini ta'minlash.
- Himoyaga muhtoj bolalar va oilalar uchun bolalarni himoya qilish xizmatlarini, shu jumladan ijtimoiy xizmat xodimlarini kuchaytirish.
- Har qanday sharoitda ham tarbiyachilarga bolaga g'amxo'rlik qilish imkonini beruvchi oilaga do'stona siyosatni ilgari surish uchun ish beruvchilar bilan ishlash.
- Maktablar va boshqa bolalar xizmatlarini ochiq va qulay saqlash.¹¹⁷

Ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar uchun davlatimiz tomonidan ishlab chiqilayotgan chora tadbirlardan xulosa qilish mumkinki, ular uchun yetarli barcha imkoniyatlar yaratilmoqda. Ularning ta'lim-tarbiya olishlari uchun alohida e'tibor qaratilgan. Ularga oliy ta'limda tahsil olishlari uchun kvotalar ham ajratilgan. **Mehribonlik uyi** va **Bolalar shaharchalarining** bitiruvchilari bo'lgan chin yetimlar, **SOS - bolalar mahallalari** va **oilaviy bolalar uylari** bitiruvchilari, shuningdek, yigirma besh yoshgacha bo'lgan **vasiylikka, homiylikka** yoki **oilaga**

tarbiyaga olingan (*patronat*) yetim bolalarga oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirish uchun **qo'shimcha** ravishda **bir foizgacha davlat granti** asosida qabul kvotalari ajratiladi. Qo'shimcha kvotalar **oliy ta'lim muassasalari va ta'lim shakllari kesimida** taqsimlanadi va abituriyent o'zi tanlagan barcha oliy ta'lim muassasalarida (*abituriyent tanlagan ta'lim shakli doirasida OTMga mazkur imtiyoz uchun qo'shimcha kvota ajratilgan bo'lsa*) imtiyoz doirasida tanlovda ishtirok etadi. Alohida ajratilgan kvotalar doirasida tanlovda qatnashib, **talabalikka tavsiya etilmagan abituriyentlar** to'plagan ballari bilan o'zlari tanlagan bakalavriat ta'lim yo'nalishlarida **umumiy tartibda** ham tanlovda ishtirok etadilar. Shuningdek, **to'liq davlat ta'minotidagi shaxslar** test sinovlarida ishtirok etish uchun undiriladigan **to'lovdan ozod etiladi**.

Talimni insonparvarlashtirish jarayoni o'qituvchilarni intellektual axloqiy imkoniyatlarini ochish uslub va mehanizmlarini beradi. Unga tushungan holda munosabatda bo'lishuga va uni amalga oshirishga o'rgatadi. Ta'lim bilan ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etadi. Bo'lajak mutahasislarni erkin mustaqilm fikrlovchi shaxs sifatida kamolga yetkazadi. Jamiyatning asosiy vazifasi ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni hayotga tarbiyalash, mehr ko'rsatish, erkin fikrlovchi shaxs sifatida yetishtirishdan iborat. Bolalik insonning ruhiy bardoshliligi, hayotga qiziqishini, maqsadga intiluvchanligini ta'minlovchi asosiy xislatlarning shakllanish davridir. Bu ma'naviy xislatlar betartib shakllanmaydi, ular ota-ona mehri sharoitida, oila bolaga o'zi va boshqalar uchun mas'ul bo'lish, birovga kerakligini sezish sharoitida shakllanishi muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduraxmonova, M., & A'zamova, Z. (2021). O'zbekistonda pensiya ta'minoti tizimini shakllantirishning muhim jihatlari. *Интернаука*, (7-2), 91-93.
2. Abduraxmonova, M., & A'zamova, Z. (2021). The world in reforming the pension system use of existing pension system models in practice. In *НАУКА СЕГОДНЯ: ВЫЗОВЫ И РЕШЕНИЯ* (pp. 50-51).
3. Аъзамова, З., & Турсуналиева, Э. (2022). РОЛЬ И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(10), 740-745.
4. Azamova, Z., & Tursunalieva, E. (2022). Reintegration of Persons Returning from Labor Migration and Their Employment. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 13, 122-126.

5. Tursunaliyeva, E., & Azamova, Z. (2022). Reintegration of Persons Returning from Labor Migration and Ensuring Their Employment. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 11, 171-175.
6. A'ZAMOVA, Z. A. R. N. I. G. O. R., & FOZILOV, O. VOYAGA YETMAGAN BOLALARNI HUQUQ VA ERKINLIK LARI. ИИТЕРПНАУКА Учредители: Общество с ограниченной ответственностью "Интернаука", 91-93.
7. Tursunaliyeva, E., Rohila, A., Nilufar, E., & Madina, T. (2023). MECHANISMS OF REHABILITATION AND TRAINING OF PERSONS WITH DISABILITIES. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(2), 343-346.
8. Tursunaliyeva, E., & Kubayeva, I. (2023). RISK FACTORS IN RELATIVE ATTITUDE TO CHILDREN. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(2), 347-350.
9. Shahnoza, M., & Umida, D. (2023). SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISH CHORA-TADBIRLARI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 2(14), 140-143.
10. A'Zamova, Z., & Sharipova, K. (2022). YETIM VA OTA-ONA QARAMOG 'IDAN MAHRUM BO 'LGAN BOLALARNI MAKTABLARDA SIFATLI TA'LIM VA TARBIYA OLISHDAGI MUAMMOLARI. Research Focus, 1(2), 301-306.